

Marek Florek, Jerzy Libera

Zabytki archeologiczne pochodzące z odkryć przypadkowych z północnej części Kotliny Sandomierskiej

WSTĘP

Poniżej prezentujemy grupę zabytków kamiennych, krzemiennych i metalowych znalezionych w ciągu ostatnich kilkunastu lat w północnej części Kotliny Sandomierskiej, na terenie powiatów Biłgoraj i Janów Lubelski w woj. lubelskim oraz Nisko i Stalowa Wola w woj. podkarpackim (ryc. 1). Wszystkie zabytki zostały znalezione przypadkowo. Brak jest niestety bliższych informacji na temat miejsca, warunków, a w wielu przypadkach i czasu odkrycia, a także, kontekstu w jakim zostały znalezione. Dla części zabytków nie ma nawet pewności, co do miejscowości na terenie której zostały odkryte, co znacznie obniża ich wartość poznawczą. Dotyczy to szczególnie zabytków metalowych pochodzących z okolic Janowa Lubelskiego, w przypadku których istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że podane przez znalazców

informacje mogą mijać się z prawdą, tzn. w rzeczywistości wszystkie one pochodzą ze znanego cmentarzyska w Pikulach (stan. 2), gm. Janów Lubelski (por. K. Garbacz 1991; 1994; E. Wichrowska, Z. Wichrowski 2001), a odkryto je przy użyciu detektora metali. Tym niemniej, zabytki wydają się na tyle interesujące, by je opublikować. Dotyczy to zarówno zabytków krzemiennych i kamiennych, jak przede wszystkim metalowych z okolic Janowa Lubelskiego. W tym ostatnim wypadku, jeśli rzeczywiście znaleziono je w miejscowościach wskazanych przez odkrywców, a nie na cmentarzysku kultury przeworskiej w Pikulach, mogą one być przesłanką wskazującą na istnienie w jego okolicy kolejnych tego typu, nieznanych dotychczas obiektów.

MATERIAŁY

Powiat Biłgoraj

Aleksandrów, gm. loco

- Półwytwór grocika trzoneczkowatego z krzemienia barwy jasnopopielatej, prawdopodobnie narzutowego (tabl. I, 1). Wymiary: długość - 41 mm, szerokość - 15 mm, grubość - 6 mm. Grocik o wierzchołku w kształcie nieregularnego trójkąta i bardzo grubym trzoneczku rozszerzonym płaszczynowo przy nasadzie; uformowany na krótkim wórze nieregularnym retuszem przykrawędnym półpłaskim, przy wierzchołku - przechodzącym w drobny bardzo stromy (miejscami wręcz zatępiający).

Bukowiec Kolonia, gm. Aleksandrów

- Nóż sierpowaty z krzemienia kredowego o odcieniu szarym - jasnokropkowanym i plamistym (tabl. I, 2). Wymiary: zachowana długość - 145 mm, szerokość - 43 mm, grubość - 15 mm. Obrabiany bifacjalnie, o korpusie zbliżonym szerokością do podstawy zakończonej łukowato krawędziową nasadą, o nieznacznie wciętej krawędzi wewnętrznej, w obrysie bocznym lekko podgięty. Okaz posiada intensywne (lustrzane) dwustronne wyświecenia niemalże na całej powierzchni, łącznie z płaszczyzną złamanego wierzchołka. Ich zasięg, obejmujący krawędź wewnętrzną na całej długości, łącznie z częścią nasady oraz przeciwległą dochodzącą do podstawy może sugerować, że nożem tym pracowano bez stałej oprawy. Na krawędziach nie zaobserwowano wtórnych retuszy.

- Fragment topora kamiennego (tabl. I, 3). Zachowane wymiary: długość - 42 mm, szerokość - 58 mm, grubość - 38 mm. Najprawdopodobniej pierwotnie pięcioboczny, o obuchu płaszczynowym

lekko wypukłym, nieznacznie przewężonym w obrysie bocznym, okrągłym w przekroju.

Miejscowość nieznana, gm. Aleksandrów

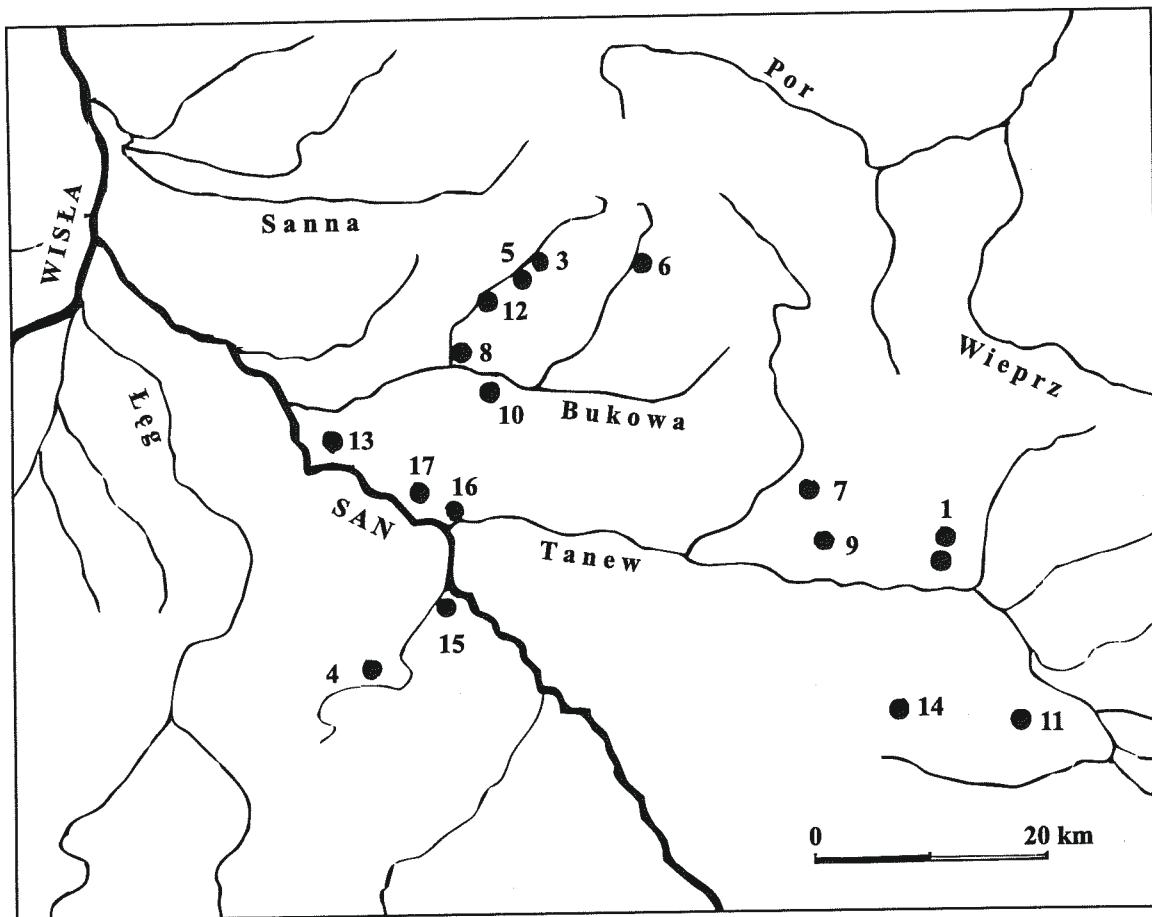
- Grocik z krzemienia narzutowego (?) barwy szarej cętkowanej (tabl. I, 4). Wymiary: długość - 29 mm, szerokość - 18 mm, grubość - 5 mm. Grocik trójkątny o lekko zaznaczonych skrzydełkach i stosunkowo krępy trójkątnym trzoneczku, pokryty niemalże w całości retuszem powierzchniowym.

- Fragment topora kamiennego (tabl. I, 5). Zachowane wymiary: długość - 48 mm, grubość - 43 mm. Topór najprawdopodobniej o formie pięciobocznej, z obuchem płaszczynowym lekko wypukłym, nieznacznie przewężonym, w przekroju poprzecznym okrągłym.

Opisane wyżej zabytki znalezione zostały w bliżej nieznanymi okolicznościach na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat na terenie gminy Aleksandrów i przekazane do opracowania w 2002 roku za pośrednictwem doc. dr. Jana Gurby przez jednego ze studentów historii Studium Podyplomowego UMCS w Biłgoraju; obecnie w zbiorach prywatnych.

Korczów, gm. Biłgoraj

- Siekiera z krzemienia świeciechowskiego (tabl. II, 1). Wymiary: długość - 75 mm, szerokość - 40 mm, grubość - 13 mm. Bardzo regularny okaz czworościenny, w widoku czołowym trapezowaty, o płaszczynowym obuchu; gładzony dwustronnie niemalże na całej długości, częściowo również z bokami; ostrze obustronnie wtórnie załuskane i ponownie podszlifowane; brak jakichkolwiek wyświeceń. Zabytek znaleziony na polu Wincentego Kutryna z Kor-

Ryc. 1. Lokalizacja miejsc odkryć zabytków opisywanych w tekście. 1 - Aleksandrów, gm. loco; 2 - Bukowiec Kolonia, gm. Aleksandrów; 3 - Janów Lubelski, gm. loco; 4 - Jeżowe, gm. loco; 5 - Jonaki, gm. loco; 6 - Konstantynów, gm. Dzwola; 8 - Łązek Ordynacki, gm. Dzwola; 9 - Majdan, gm. Księżpol; 10 - Mostki, gm. Jarocin; 11 - Obsza, gm. loco; 12 - Pikule, gm. Janów Lubelski; 13 - Pysznicza, gm. loco; 14 - Różaniec, gm. Tarnogród; 15 - Rudnik nad Sanem, gm. loco; 16 - Wólka Tanewska, gm. Ulanów; 17 - Zarzecze, gm. Nisko. Opr. M. Florek

Abb.1. Lokalisierung der im Beitrag erwähnten Funde; 1 - Aleksandrów, Gem. loco; 2 - Bukowiec Kolonia, Gem. Aleksandrów; 3 - Janów Lubelski, Gem. loco; 4 - Jeżowe, Gem. loco; 5 - Jonaki, Gem. Loco; 6 - Konstantynów, Gem. Dzwola; 8 - Łązek Ordynacki, Gem. Dzwola; 9 - Majdan, Gem. Księżpol; 10 - Mostki, Gem. Jarocin; 11 - Obsza, Gem. Loco; 12 - Pikule, Gem. Janów Lubelski; 13 - Pysznicza, Gem. Loco; 14 - Różaniec, Gem. Tarnogród; 15 - Rudnik Am San, Gem. Loco; 16 - Wólka Tanewska, Gem. Ulanów; 17 - Zarzecze, Gem. Nisko. Bearb. M. Florek

Рис. 1. Локализация мест выявления находок, описанных в тексте. 1 - Александров, гмина одноим.; 2 - Буковец Колония, гм. Александров; 3 - Янув Люблинский, гм. одноим.; 4 - Эжовэ, гм. одноим.; 5 - Йонаки, гм. одноим.; 6 - Константынув, гм. Дзволя; 8 - Лонжек Ордынацки, гм. Дзволя; 9 - Майдан, гм. Ксенджполь; 10 - Mostki, гм. Яроцин; 11 - Обша, гм. одноим.; 12 - Пикуле, гм. Янув Люблинский; 13 - Пышница, гм. одноим.; 14 - Ружанец, гм. Тарноград; 15 - Рудник над Саном, гм. одноим.; 16 - Волька Таневска, гм. Улянув; 17 - Зажече, гм. Ниско. Сост. М. Фльорэк

czowa, u którego jest przechowywany, udostępnione do opracowania w roku 2004 przez studentkę historii Studium Podyplomowego UMCS w Biłgoraju.

Majdan (Nowy Majdan bądź Stary Majdan), gm. Księżpol

- Półtylczak na wiórze częściowo retuszowanym z krzemienia świeciechowskiego (tabl. II, 2). Wymiary: długość - 206 mm, szerokość - 41 mm, grubość - 12 mm, waga - 11,5 dkg. Masywny wiór odbity z jednopiętowego rdzenia podstożkowatego o pięćce uformowanej „daszkowato”; bok częściowo zaretuszowany jednoseryjnie na podobieństwo wiórowca. Nie posiada jakichkolwiek wyświeceń. Zabytek został znaleziony ok. 1970 roku, obecnie w zbiorach Instytutu Archeologii UMCS (nr inw. KA/4711).

Obsza, gm. loco

- Fragment topora kamiennego (tabl. V, 3). Wymiary: zachowana długość - 56 mm, maksymalna szerokość - 50 mm, grubość - 37 mm. Okaz z półkolistym, nieznacznie wydzielonym obuchem, w rzucie górnym lekko wcięty, w bocznym - asymetrycznie opuszczonym; w przekroju poprzecznym owalny. Walcowaty otwór wtórnie jednostronnie nawiercany. Znaleziony w nieznanach okolicznościach, obecnie przechowywany w zbiorach Muzeum Kresów w Lubaczowie (nr inw. 118).

Różaniec, gm. Tarnogród

- Siekiera z krzemienia wołyńskiego (jasnoszare matowe ostrze przechodzące w ciemnognatowy szklisty jasno kropkowany korpus z obuchem) (tabl. II, 3). Wymiary: długość - 75 mm, szerokość

ostrza – 40 mm, szerokość obucha – 18 mm; grubość – 12 mm. Jest to okaz o soczewkowatym przekroju poprzecznym, trapezowatym obrysie płaszczyznowym, zwieńczony płaskim obuchem; szlifowany dwustronnie przy lekko łukowatym ostrzu oraz nieznacznie na krawędziach bocznych. Posiada intensywne dwustronne wyblyszczanie od płaszczyzny obuchu do ½ korpusu; ostrze i jeden z boków nieznacznie współcześnie uszkodzone. Zabytek znaleziony przypadkowo, w 1995 roku przekazany przez p. Artura Buńko do Katedry (obecnie Instytutu) Archeologii UMCS, gdzie jest przechowywany.

Powiat Janów Lubelski

Janów Lubelski, gm. loco (okolice)

– Siekiera z krzemienia pasiastego (tabl. III, 1). Wymiary: długość – 97 mm, maksymalna szerokość – 31 mm, maksymalna grubość – 21 mm. Stosunkowo smukła, w obrysie płaszczyznowym trapezowata, w bocznym klinowata, w przekroju poprzecznym – regularna prostokątna. Korpus dwustronnie gładzony niemalże na całej długości, boki minimalnie podgładzane, obuch płaszczyznowy pozbawiony szlifowań. Ostrze posiada współczesne zżebienie.

– Siekiera z krzemienia pasiastego (tabl. III, 2). Wymiary: długość – 96 mm, maksymalna szerokość – 41 mm, maksymalna grubość – 22 mm. Okaz w obrysie płaszczyznowym zbliżony do owalu, w bocznym i w przekroju poprzecznym – soczewkowaty. Korpus dwustronnie gładzony wyłącznie przy ostrzu, bez krawędzi bocznych. Ostrze posiada współczesne uszkodzenia.

– Topór wykonany ze skały krystalicznej (tabl. III, 3). Wymiary: długość – 120 mm, maksymalna szerokość – 57 mm, grubość przy otworze – 38 mm; średnica otworu – 20–22 mm. Okaz w obrysie płaszczyznowym podtrójkąty, o łukowato profilowanych bokach i półkolistym asymetrycznym obuchu; w obrysie bocznym nieregularny, o nieznacznie przegrubionym obuchu i wąskim ostrzu; w przekroju poprzecznym lekko asymetryczny, o płasko uformowanych płaszczyznach czołowych i lekko zaokrąglonych ściankach bocznych. Nieznacznie stożkowaty otwór usytuowano na ok. ¼ długości od nasady obucha.

Jonaki, gm. Janów Lubelski

– Żelazny grot oszczepu (tabl. IV, 1). Wymiary – długość – 177 mm, maksymalna szerokość ostrza – 37 mm, maksymalna grubość ostrza – 10 mm, długość tulei – 62 mm, maksymalna średnica tulei – 21 mm. Dość krótki, krępy grot z wyraźnie wyodrębniającym się liściowatym ostrzem o długości prawie ¾ długości całego okazu; ostrze ze słabo zaznaczonym żeberkiem, w przekroju trapezowate, tulejka okrągła w przekroju; 5 mm od początku tulei poprzeczny nit o średnicy ok. 3 mm;

– Żelazny grot oszczepu (tabl. IV, 2). Wymiary: długość – 298 mm, maksymalna szerokość ostrza – 41 mm, maksymalna grubość ostrza – 8 mm, długość tulei – 90 mm, maksymalna średnica tulei – 19 mm. Smukły grot z wąskim liściowatym falistym ostrzem o długości stanowiącej ¾ całości okazu, wzdłuż ostrza wąskie żeberko; przekrój ostrza płaski z wyraźnym trójkątnym żeberkiem, tulejki okrągły; 11 mm od początku tulei poprzeczny nit o średnicy ok. 3 mm.

– Ostroga żelazna (tabl. IV, 3). Wymiary: długość całkowita – 131 mm, rozstaw ramion kabłąka – 81 mm, długość kolca – 31 mm. Ostroga z profilowanymi, wygiętymi prawie pod kątem prostym ramionami kabłąka zakończonymi zaczepami w formie kółek z otworami, w których umieszczono blaszki okuć rzemieni mocujących ostrogę do buta; kolec (bodziec) krótki, o prostokątnym przekroju, nie rozwidlony, z otworkiem do zamocowania kółka lub gwiazdki.

Opisane zabytki znalezione zostały w połowie lat 90. XX w. i przekazane do zbiorów Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim, które udostępniło je do opracowania.

Konstantynów, gm. Dzwola

– Topór kamienny (tabl. V, 1). Wymiary: długość – 114 mm, maksymalna szerokość – 42 mm, grubość – 27 mm. Jest to regular-

ny okaz w obrysie płaszczyznowym soczewkowaty, o płasko ściętym prostokątnym (21 × 17 mm) obuchu (nie do końca zagładzonym), z regularnym walcowatym otworem o średnicy 20 mm, lekko obustronnie facetowanym. Znaleziony w 1996 roku na terenie piaskowni na głębokości ok. 1,5–2,0 m (być może ze zniszczonego grobu), w 2001 roku przekazany przez p. Stanisława Jargiło z Lublina do zbiorów Katedry (obecnie Instytutu) Archeologii UMCS.

Łążek Ordynacki, gm. Janów Lubelski

– Ciosło (tabl. VI, 1). Wymiary: długość – 165 mm, szerokość nasady – 45 mm, szerokość ostrza – 55 mm, grubość u nasady – 44 mm. Masywne żelazne ciosło o prawie równoległych ściankach bocznych, nieznacznie rozszerzonym, lekko łukowatym ostrzu; przekrój podłużny w kształcie wysokiego trójkąta, nasada o kwadratowym przekroju poprzecznym.

Wg informacji podanych przez odkrywców, zabytek został znaleziony w połowie lat 90. XX w. w części wsi noszącej nazwę Przymiarki, niewykluczone jednak, że w rzeczywistości pochodzi z cmentarzyska na stan.2 w Pikulach. Obecnie w zbiorach Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim, które udostępniło go do opracowania.

Pikulki, gm. Janów Lubelski

– Zapinka (fibula) (tabl. VI, 2). Wymiary: długość całkowita – 60 mm, wysokość kabłąka – 20 mm, grubość drutu sprężyny 1,8 mm, długość sprężyny – 13 mm. Żelazna zapinka z łukowato wygiętym, słabo profilowanym kabłąkiem, krótką, 4-zwojową sprężynką; pochwka i kolec zachowane fragmentarycznie.

– Fragment segmentu pasa (tabl. VI, 3). Wymiary: średnica kółka – 14 mm, grubość kółka – 1,8 mm, długość zaczepu – 22 mm. Fragment składający się z kółka i pierwotnie dwóch zaczepów, z których zachowany jest tylko jeden, łączącego dwa paski skóry lub tkaniny; kółko o przekroju okrągłym, zaczep o przekroju okrągłym, z rozklepanym końcem, wykonany z żelaza, pokryty patyną ogniową.

– Fragment segmentu pasa (tabl. VI, 4). Wymiary: średnica – 22 mm, grubość – 3 mm. Zachowany element w kształcie pierścienia o półkolistym przekroju poprzecznym, wykonany z żelaza, zaczepy niezachowane.

– Klamra pasa (tabl. VI, 5). Wymiary: długość – 75 mm, maksymalna szerokość – 14 mm, maksymalna grubość – 13 mm, średnica kółka – 25 mm. Żelazna klamra pasa składająca się z wąskiego, języczkowatego okucia końca pasa mocowanego jednym nitom i kółka przez które przewlekano drugi koniec pasa.

– Okucie końca pasa (tabl. VI, 6). Wymiary: długość – 49 mm, maksymalna grubość sztabki – 4,5 mm. Żelazne okucie w formie zagiętej prostokątnej sztabki ze zwężającymi się końcami.

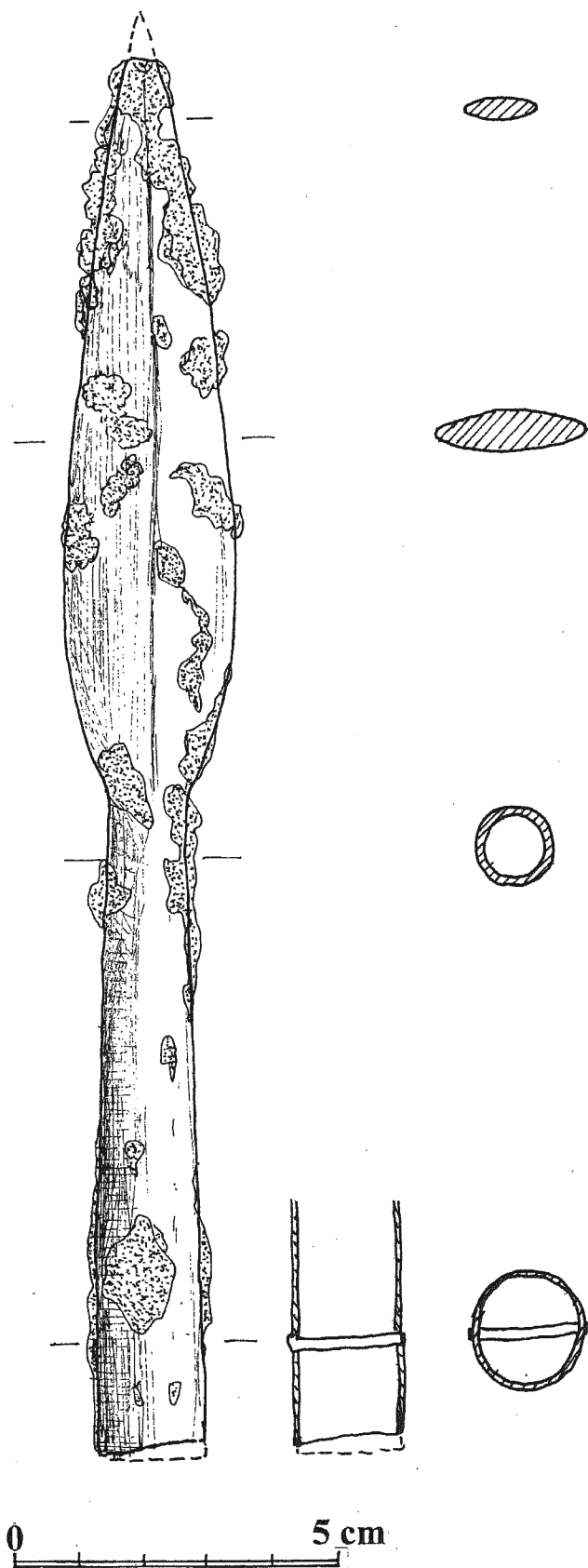
– Tok oszczepu (tabl. VI, 7). Wymiary: długość – 81 mm, maksymalna średnica – 20,5 mm. Żelazny tok w formie wydłużonego, ostro zakończonego stożka.

– Tok oszczepu (?) (tabl. VI, 8). Wymiary: długość – 43 mm, maksymalna średnica – 12 mm. Żelazny tok (?) w formie wydłużonego, ostro zakończonego stożka, z poprzecznym nitom mocującym; niewielkie wymiary stawiają pod znakiem zapytania interpretację zabytku jako zakończenia drzewca oszczepu.

– Nity (tabl. VII, 1–5). Wymiary: średnica główek 19–31 mm, grubość główek – 3–4 mm, długość trzpieni – 30–39 mm (zachowanych w całości), średnica trzpieni – 2–4 mm. 5 egzemplarzy nitów żelaznych pokrytych patyną ogniową, w tym 3 o podobnej wielkości i 2 większe; główki okrągłe, o przekroju płaskowypukłym, trzpienie zachowane w całości tylko u 3 egzemplarzy, w przekroju owalne lub czworoboczne.

– Blaszka (tabl. VII, 6). Wymiary: długość 39 mm, szerokość – 8 mm, grubość 1,2 mm. Fragment żelaznej pokrytej patyną ogniową, prostokątnej blaszki z jedną krawędzią z drobnymi żąbkami.

– Półkosek (tabl. VII, 7). Wymiary: długość – 225 mm, szerokość nasady – 25 mm, maksymalna grubość – 3 mm. Wykonany z żelaza, łagodnie zagięty przy nasadzie półkosek z podniesioną

Rys. 2. Grot żelazny z Mostków, pow. Nisko (przysiółek Nalepy).
Rys. M. Florek

Abb. 2. Eiserne Pfeilspitze aus Mostków, Kreis Nisko (Weiler Nalepy) Zeichn. M. Florek

Рис. 2. Железный наконечник из Mostków, пов. Ниско (хутор Налепы). Рис. М. Флорэк

z jednej strony tępą krawędzią tworzącą na ponad 1/2 długości okazu rodzaj żeberka.

- Ciosło (tabl. VII, 8). Wymiary: długość - 88 mm, szerokość nasady - 36 mm, szerokość ostrza - 31 mm. Niewielkie żelazne ciosło o tulejkowatej, nie w pełni zamkniętej nasadzie i łopatkowato wyodrębnionym ostrzu.

- Fragmenty bliżej nieokreślonych przedmiotów (tabl. VII, 9-10). Wymiary: długość 216 i 79,5 mm, grubość - 3,5-4 mm. Fragmenty dwóch żelaznych, długich, czworobocznych w przekroju, wąskich kątach przedmiotów o nieokreślonej funkcji, być może rozprostowanych przez odkrywców kluczy.

Wszystkie wyżej opisane zabytki, znaleziono po 1995 roku na terenie znanego cmentarzyska kultury przeworskiej (stan. 2) w Pikulach i przekazano do zbiorów Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim, które udostępniło je do opracowania.

Powiat Nisko

Jeżowe, gm. Ioco

- Zgrzebło z krzemienia świeciechowskiego (tabl. V, 4). Wymiary: długość 73 mm, szerokość - 55 mm, grubość - 13 mm. Łukowate zgrzebło o retuszu zachodzącym na boki, wykonane na masywnym odłupku odbitym twardym tłukiem. Jego lekko zeolizowane powierzchnie pokrywa brązowa patyna. Okaz posiada współczesne wyluski na stronie spodniej. Znalezione przez p. Edwarda Piskora w początku lat 90. XX w. w północnej części wsi, na stokach piaszczysto-zwirowego wzniesienia stanowiącego fragment północnej, opadającej ku dolinie Sanu krawędzi Płaskowyżu Kolbuszowskiego. Zabytek znajduje się w zbiorach prywatnych znalazcy.

Mostki, gm. Jarocin

- Grot oszczepu (rys. 2). Wymiary: długość - ok. 225 mm (zachowana 218 mm), maksymalna szerokość ostrza - 27 mm, maksymalna grubość ostrza - 7 mm, długość tulei - 102 mm, maksymalna średnica tulei - 17 mm. Wykonany z żelaza smukły grot z wąskim liściowatym ostrzem o długości nieznacznie większej niż długość tulei, przekrój ostrza soczewkowaty, ze słabo zaznaczonym żeberkiem, przekrój tulejki okrągły, 17 mm od początku tulei poprzeczny nit o średnicy ok. 2 mm. Wg informacji podanych przez odkrywców, zabytek został znaleziony w 2. połowie lat 90. XX w. w przysiółku Nalepy należącym do sołectwa Mostki, niewykluczone jednak, że w rzeczywistości pochodzi z cmentarzyska na stan. 2 w Pikulach. Obecnie w zbiorach Muzeum Regionalnego w Janowie Lubelskim, które udostępniło go do opracowania.

Rudnik nad Sanem, gm. Ioco

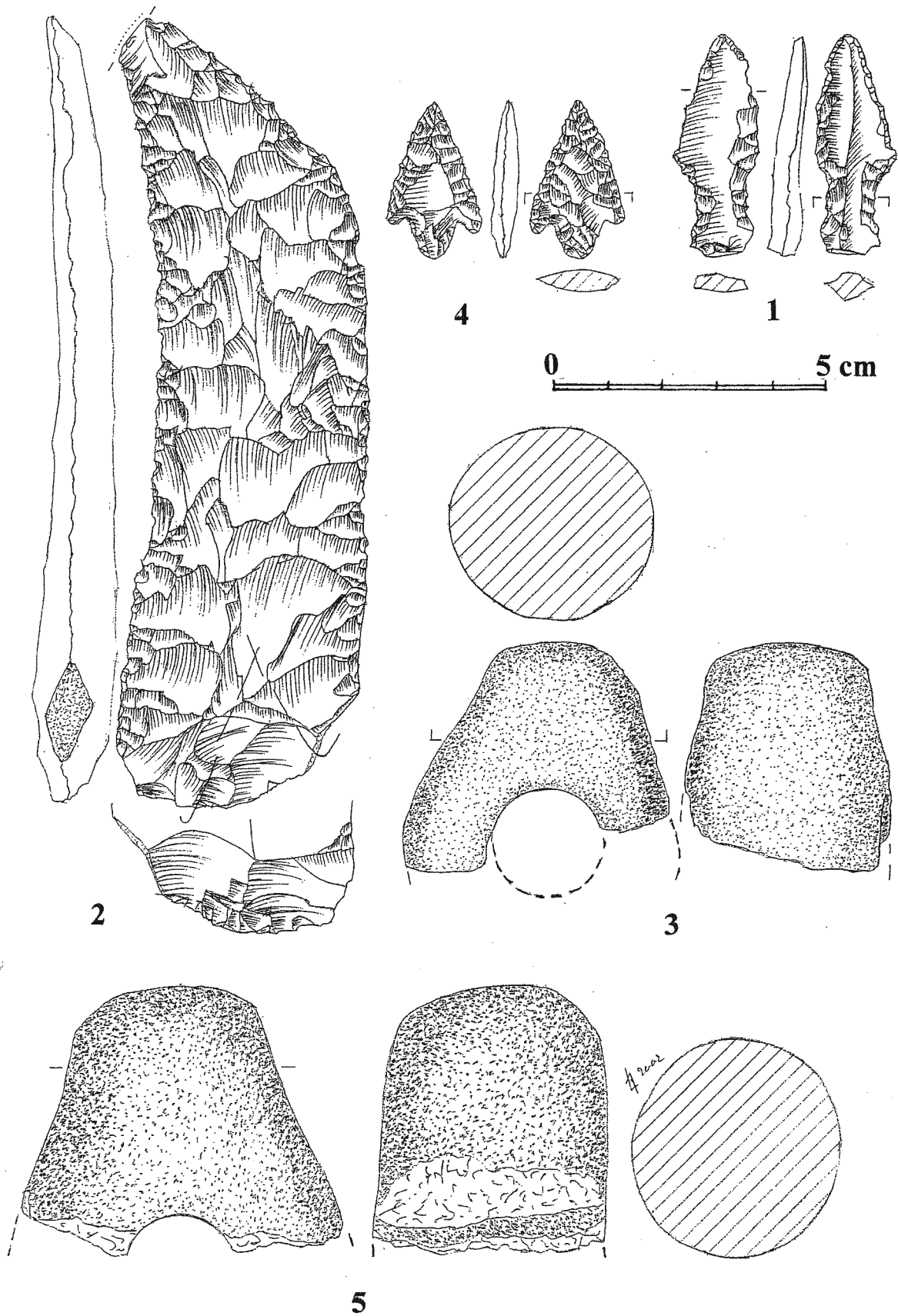
- Skrobacz z krzemienia świeciechowskiego (tabl. V, 2). Niewielki okaz wachlarzowaty o krawędziach retuszowanych na całym obwodzie. Znaleziony w 2004 roku przez jednego z autorów na leśnej drodze stanowiącej przedłużenie ulicy Stalowej w Rudniku.

Wólka Tanewska, gm. Ulanów

- Topór ze skały krystalicznej (tabl. VIII, 3). Wymiary wynoszą: długość - 117 mm, maksymalna szerokość - 50 mm, grubość przy otworze - 51 mm, średnica otworu - 23 mm. Topór kształtem zbliżony do form pięciobocznych. Ścianki boczne profilowane półkoliście, zwieńczone płaskim prostokątnym obuchem. W obrysie bocznym jest nieregularny, o wyraźnie przewężonym dwustronnie obuchu i cofniętym szerokim liniowym ostrzu, w przekroju poprzecznym asymetryczny, z cylindrycznym, stosunkowo szerokim otworem umiejscowionym w największej szerokości okazu. Zabytek znaleziony w bliżej nieokreślonym czasie na piaszczystym wzniesieniu w północnej części wsi.

Zarzecze, gm. Nisko

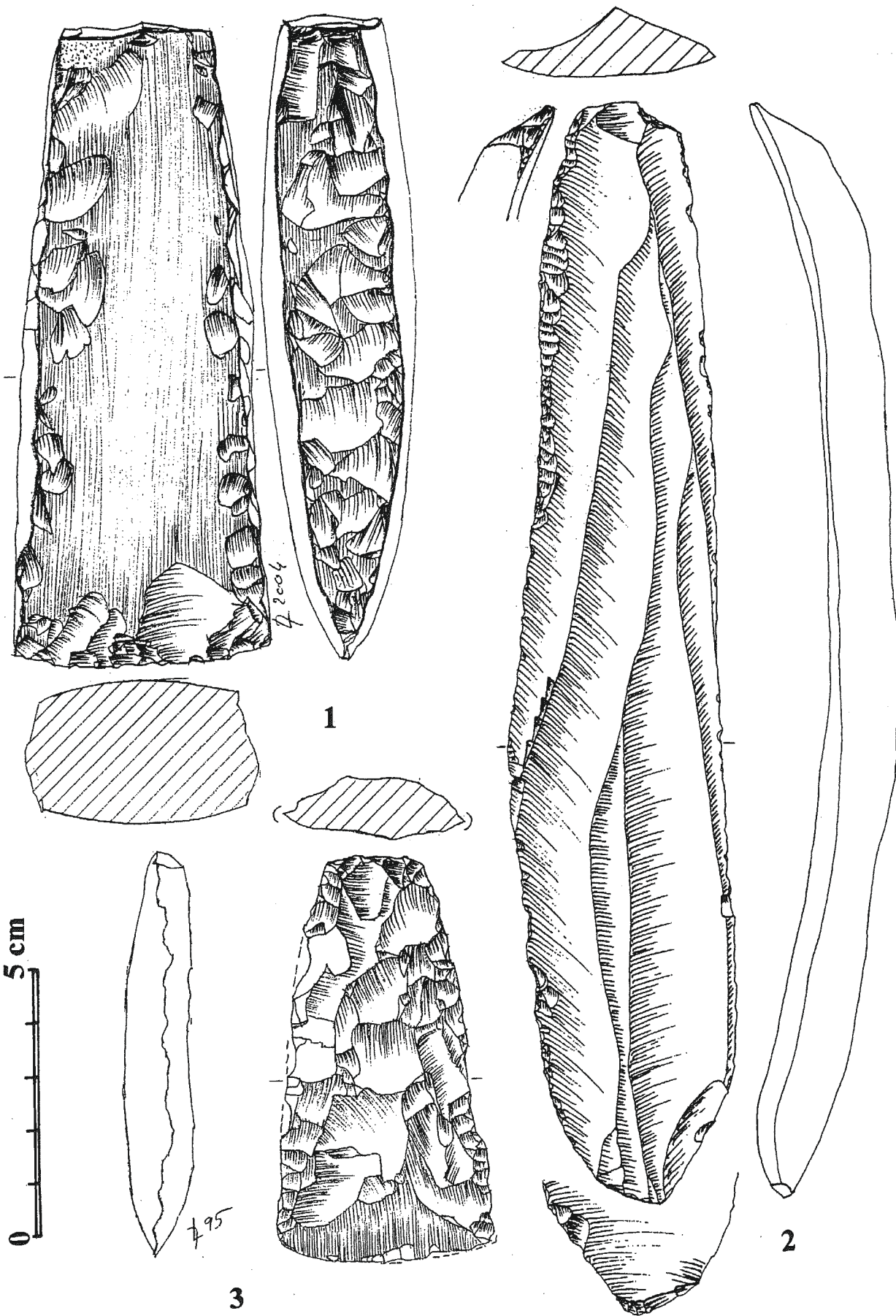
- Siekierka z krzemienia barwy jasnobezowej, z drobnymi plamkami (jurajskiego?) (tabl. VIII, 2). Wymiary: długość - 69 mm, szerokość ostrza - 40 mm, szerokość obucha - 26 mm, grubość - 12 mm. Siekierka w obrysie płaszczyznowym trapezowata, w bocz-

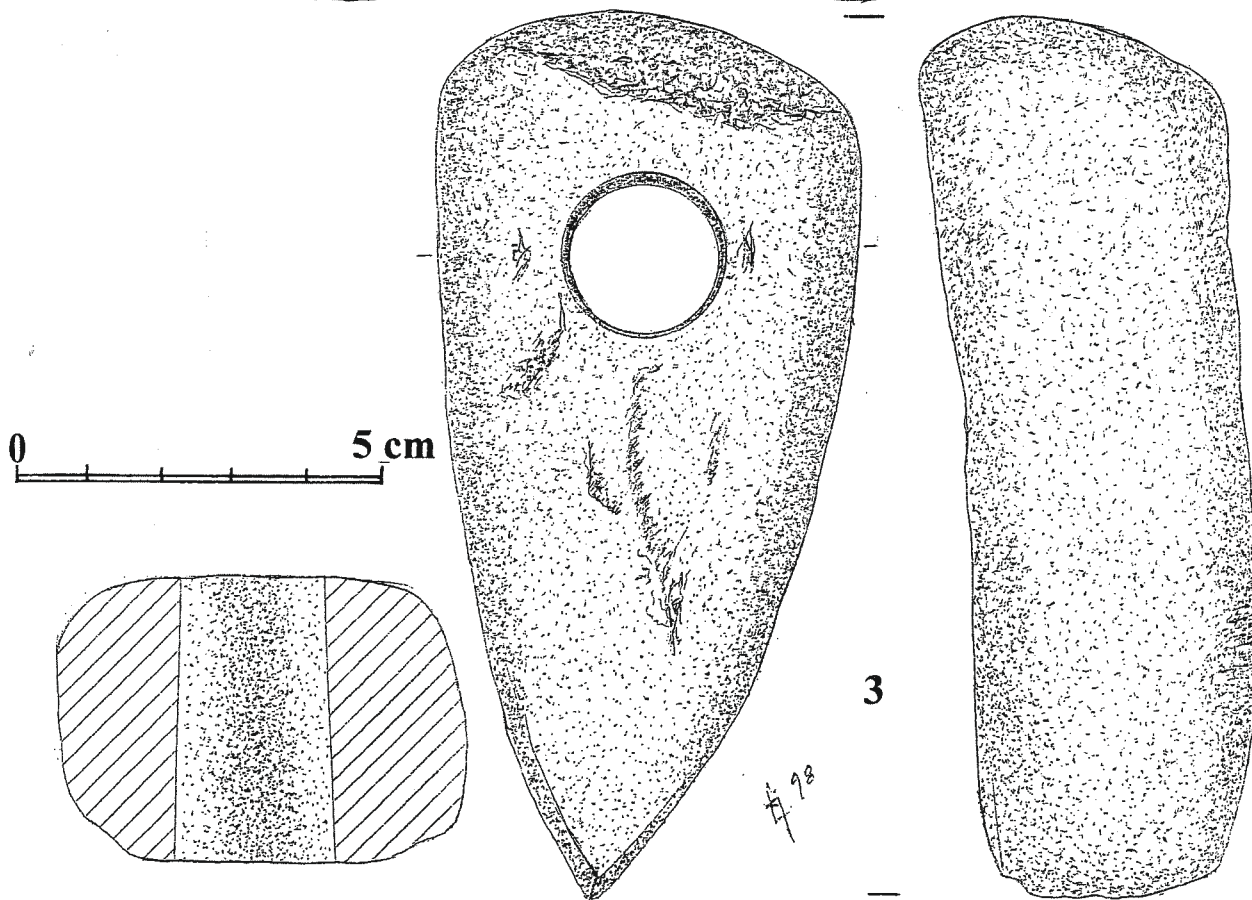
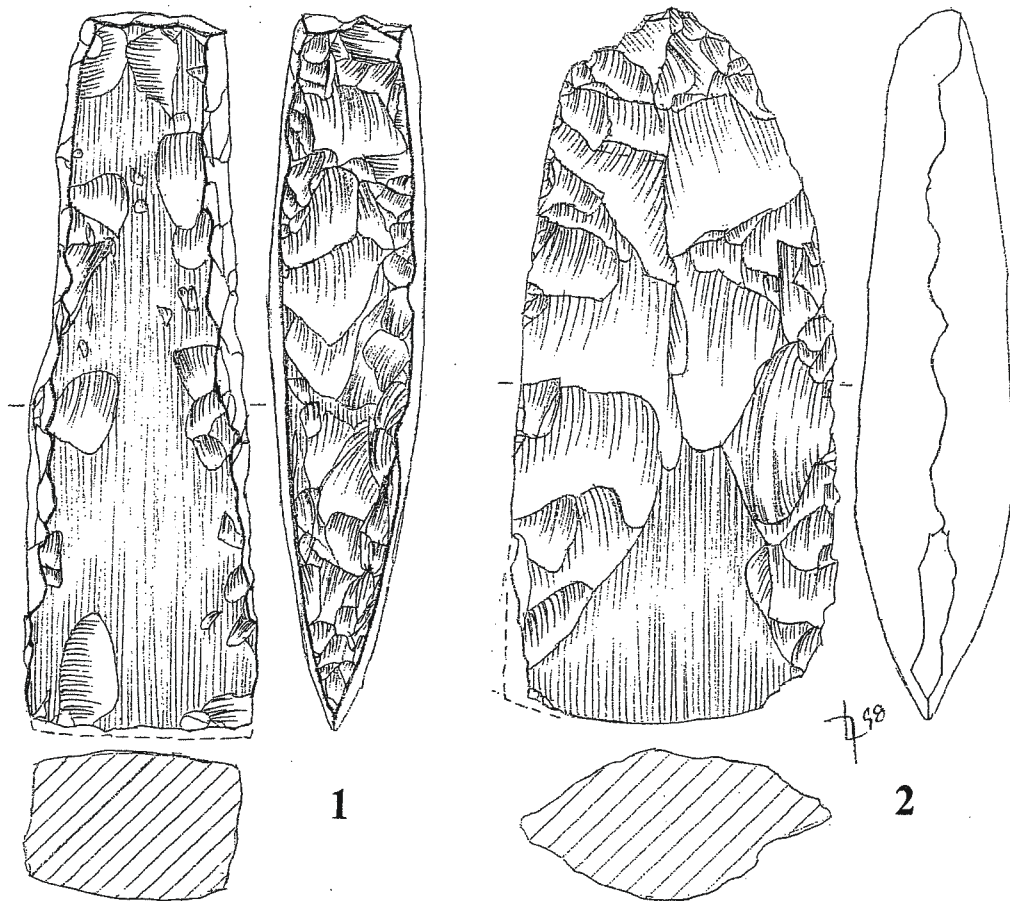
Tabl. I. Zabytki kamienne i krzemienne z powiatu Biłgoraj: Aleksandrów (1), Bukowiec Kolonia (2, 3), miejscowość nieznaną (4, 5).
Rys. J. Libera

Taf. I. Stein- und Silexfunde aus dem Kreis Biłgoraj; Aleksandrów (1), Bukowiec Kolonia (2, 3), unbekannte Ortschaft (4, 5). Zeichnung
J. Libera

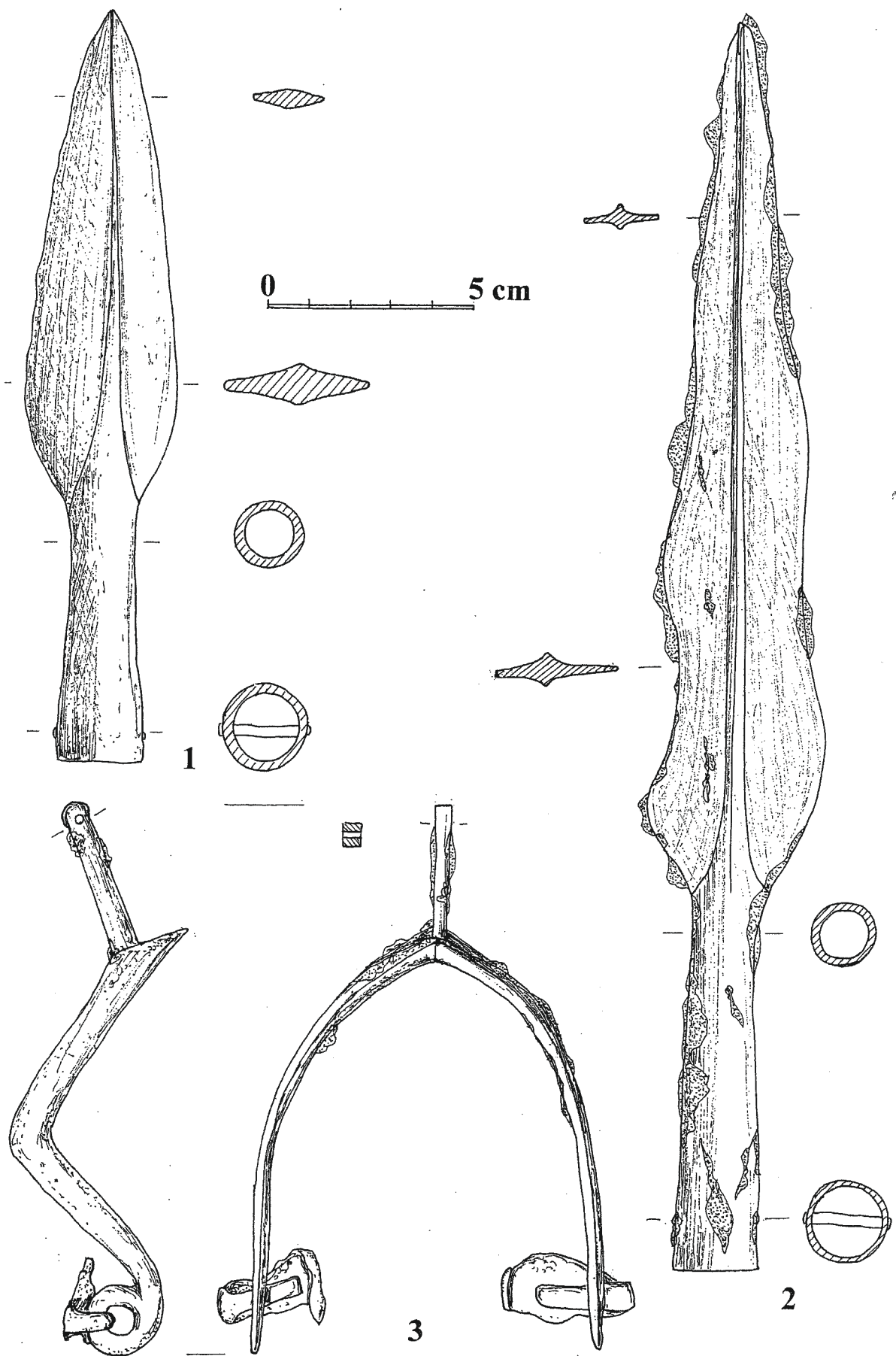
Табл. I. Находки из камня и кремня из повята Билгорай: Александров (1), Буковец Колония (2, 3), неизвестная местность (4, 5).
Рис. Е. Либера

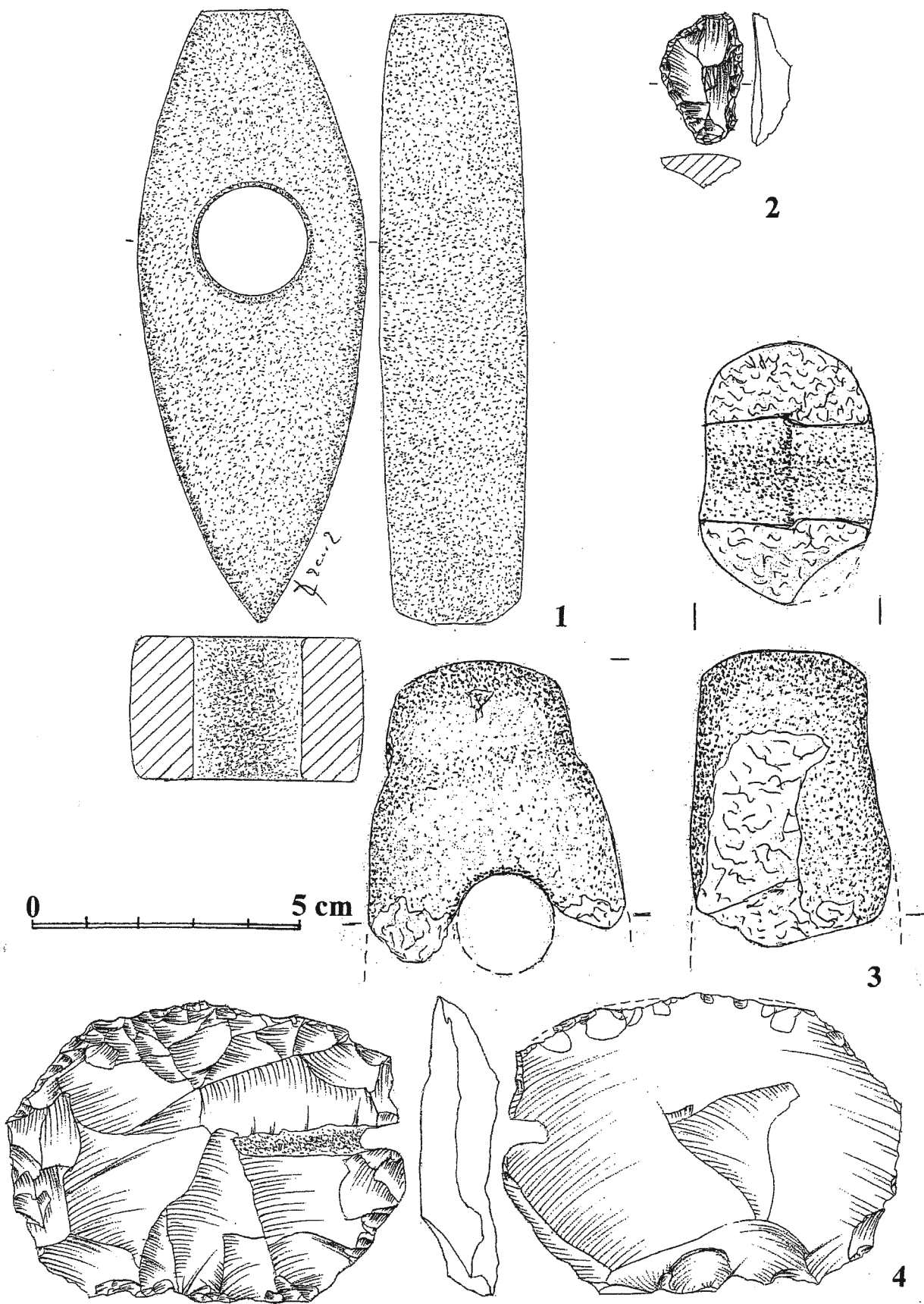
Tabl. II. Zabytki krzemienne i kamienne z powiatu Biłgoraj: Korczów (1), Majdan (2), Różaniec (3). Rys. J. Libera
 Taf. II. Stein- und Silexfunde aus dem Kreis Biłgoraj: Korczów (1), Majdan (2), Różaniec (3). Zeichn. J. Libera
 Табл. II. Находки из кремня и камня из повята Билгорај: Корчув (1), Майдан (2), Ружанец (3). Рис. Е. Либера

Tabl. III. Zabytki kamienne i krzemienne z okolic Janowa Lubelskiego. Rys. J. Libera
 Taf. III. Stein - und Silexfunde aus der Umgebung von Janów Lubelski. Zeichn. J. Libera
 Табл. III. Находки из камня и кремня из околици Янова Люблинского. Рис. Е. Либера

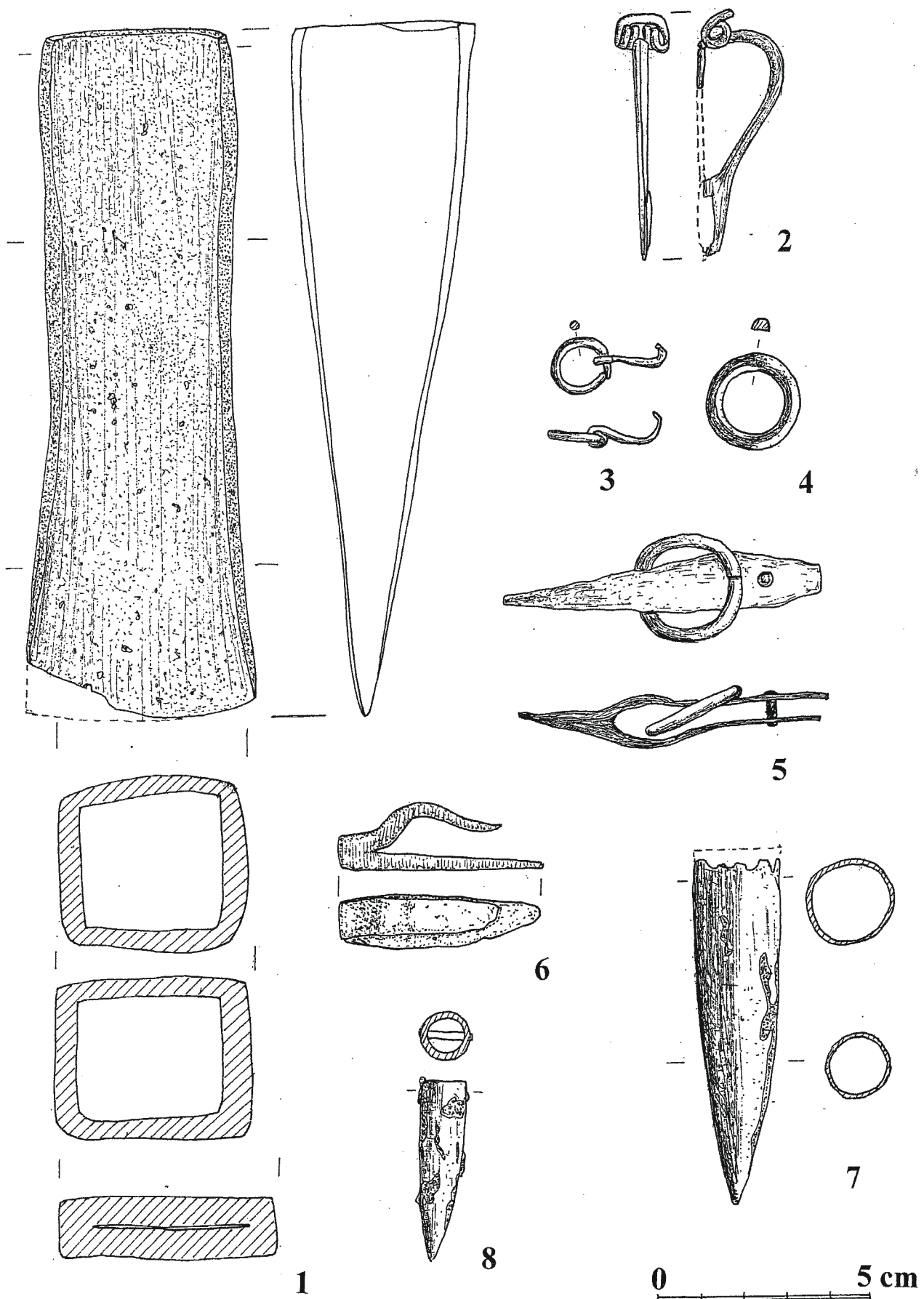
Tabl. IV. Zabytki metalowe z Jonaków, gm. Janów Lubelski. Rys. M. Florek
 Taf. IV. Metallfunde aus Jonaków, Gem. Janów Lubelski. Zeichn. M. Florek
 Табл. IV. Металлические находки из Йонаков, gm. Янув Люблинский. Рис. М. Фльорэк

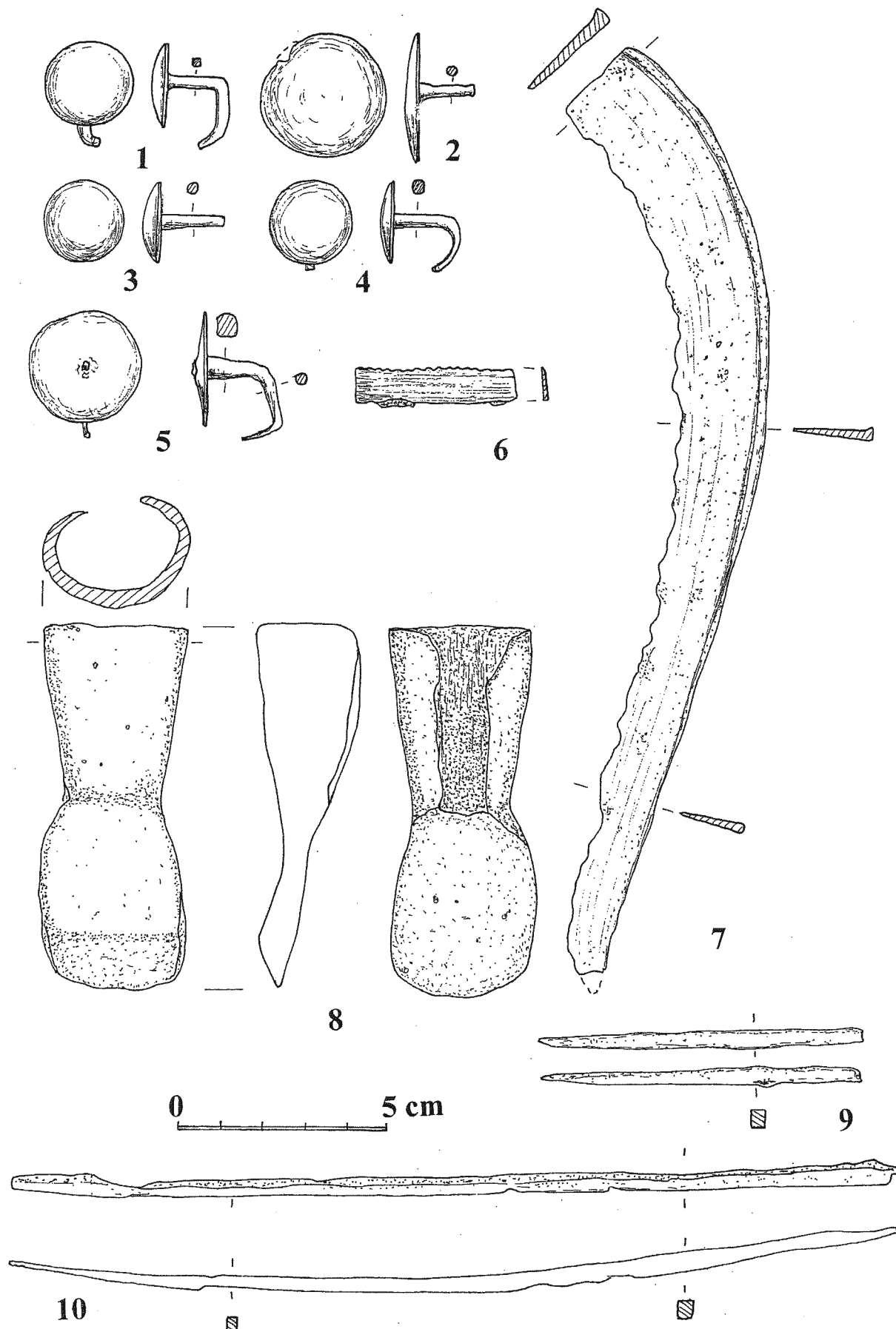
Tabl. V. Zabytki kamienne i krzemienne z powiatów Biłgoraj, Janów Lubelski i Nisko: Konstantynów (1), Obsza (2), Jeżowe (3, 4). Rys. J. Libera (1, 3) i A. Pilch (2)

Taf. V. Stein - und Silexfunde aus den Kreisen Biłgoraj, Janów Lubelski und Nisko: Konstantynów (1), Obsza (2), Jeżowe (3, 4). Zeichn. J. Libera (1, 3) und A. Pilch (2)

Табл. V. Каменные и кремневые находки из повятов Билгорай, Янув Люблинский и Ниско: Константынув (1), Обша (2), Ежовэ (3, 4). Рис. Е. Либэра (1, 3) и А. Пильх (2)

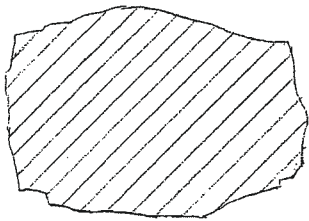
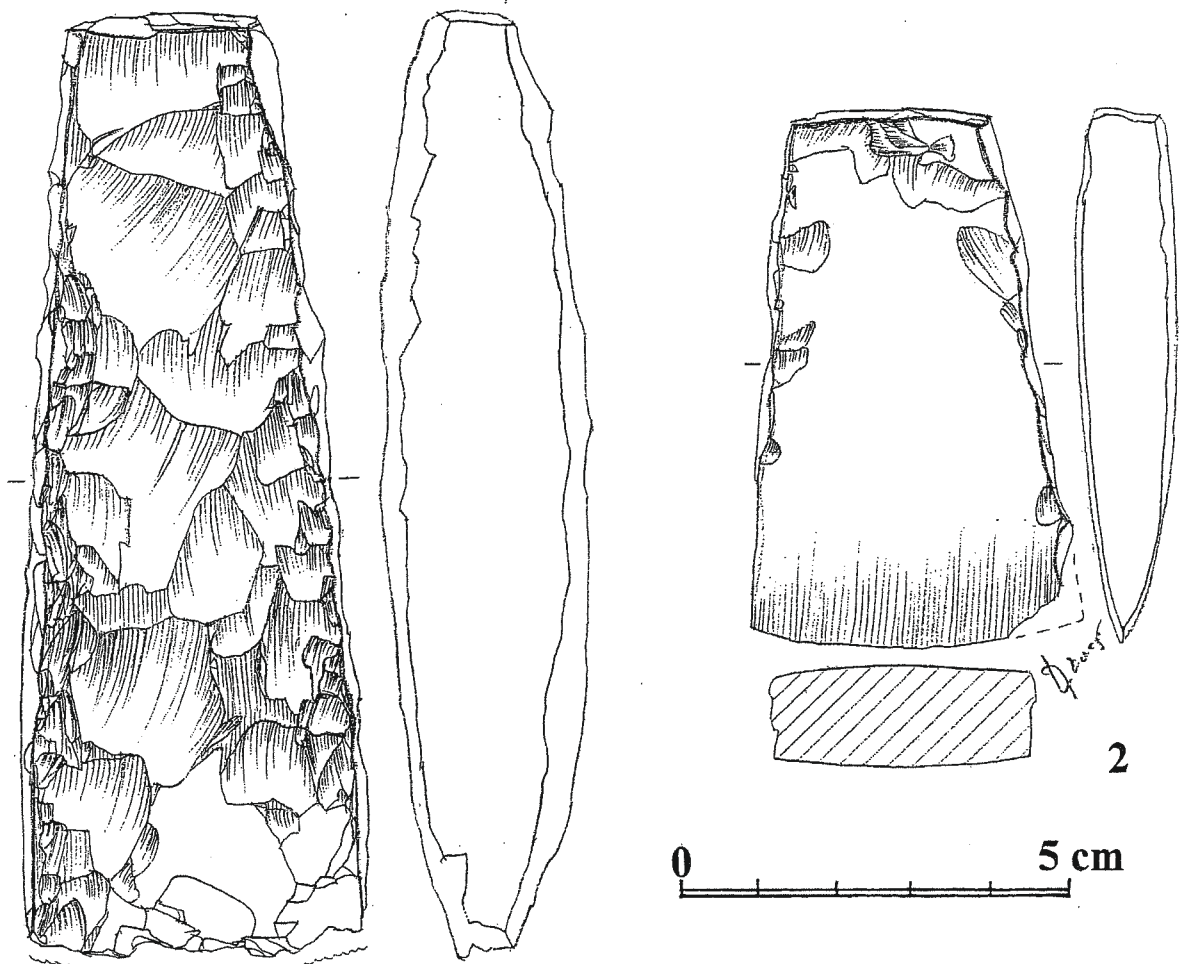
Tabl. VI. Zabytki metalowe z powiatu Janów Lubelski: Łążek Ordynacki (1), Pikule (2-8). Rys. M. Florek
 Taf. VI. Metallfunde aus dem Kreis Janów Lubelski: Łążek Ordynacki (1), Pikule (2-8). Zeichn. M. Florek
 Табл. VI. Металлические находки из повята Янув Люблинский: Лонжек Ордынацки (1), Пикуле (2-8). Рис. М. Фльорек

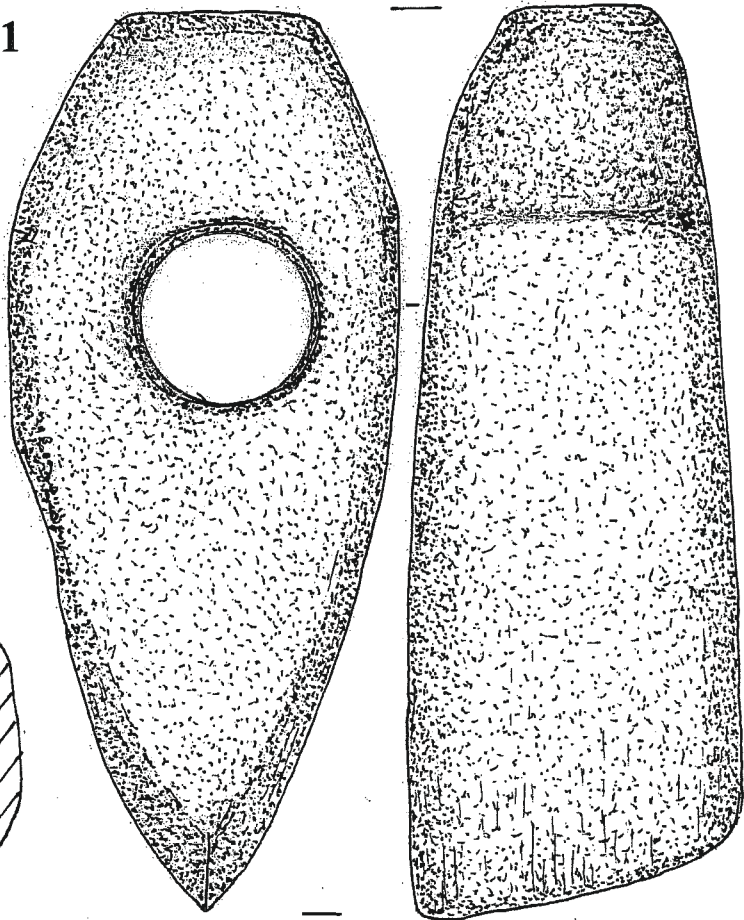
Tabl. VII. Zabytki metalowe z Pikul, pow. Janów Lubelski. Rys. M. Florek

Taf. VII. Metallfunde aus Pikule, Kreis Janów Lubelski. Zeichn. M. Florek

Табл. VII. Металлические находки из Пикюле, пов. Янув Люблинский. Рис. М. Фльорэк

1

3

nym k
na; gła
obuch
znalez
fa Sar

Powia
Pysz
Wymi

N
żowę
(zeoli
zują;
w zes
czym
Tego
rium
w nie
górne
zowa
takso

Z
ka sta
plano
Kazin
nym)
znacz
towic
-159)
luźne
podo
pow.
1994,
czów

S
ży do
mezo
nie d
Boles
ubieg
nych
inne
datow

K
za na
lezi

Mark

Tabl.

Taf.V

Табл.

nym klinowata; w przekroju poprzecznym – regularna prostokątna; gładzona na całej długości, łącznie z bokami i płaszczyznowym obuchem; przy ostrzu nieznacznie uszkodzona. Siekierka została znaleziona w bliżej nieznanymi okolicznościach przez p. Krzysztofa Sarnikowskiego.

Powiat Stalowa Wola

Pysznicza, gm. loco

– Siekiera z krzemienia świeciechowskiego (tabl. VIII, 1).
Wymiary: długość – 122 mm, maksymalna szerokość – 44 mm,

Najstarszym prezentowanym zabytkiem jest zgrzebło z Jeżowego. Jego morfologia oraz stan zachowania powierzchni (zeolizowanie), pośrednio również miejsce znalezienia wskazują, że mamy do czynienia z formą powszechnie występującą w zespołach datowanych na pierwszą połowę vistulianu, przy czym trudno jest jednoznacznie zawęzić jego chronologię. Tego typu zgrzebła stanowią stały składnik instrumentarium wielu zespołów środkowopaleolitycznych, przy czym w niektórych przemysłach przetrwały do początku paleolitu górnego (np. w kulturze szeleckiej)¹. W stosunku do analizowanego okazu trudno jest wskazać konkretną jednostkę taksonomiczną.

Z obszaru Polski południowo-wschodniej znamy już kilka stanowisk podobnie datowanych, z których pierwszoplanowym jest Przemyśl – tzw. cegielnia Teicha (badania Kazimierza Osińskiego i Albina Jury w okresie międzywojennym), gdzie uzyskano zbiór liczący kilkaset zabytków, w tym znaczną liczbę narzędzi (J. Libera 2004b, s. 205–206; M. Połtowicz 2004, s. 8–9; M. Łanczot, E. Sosnowska 2005, s. 158–159). Ponadto z Kotliny Sandomierskiej posiadamy kolejne luźne znaleziska (również z krzemienia świeciechowskiego) podobnie datowane. Jest to zgrzebło ze Zdziechowic-Szeliny, pow. Stalowa Wola (J. Libera, A. Zakościelna, J. Superson 1994, s. 23, ryc. 5) oraz nóż bifacjalny z Opaki, pow. Lubaczów (A. Pilch 2000, s. 197, ryc. 1).

Skrobacz znaleziony na terenie Rudnika nad Sanem należy do grupy narzędzi masowo występujących w inwentarzach mezolitycznych, zwłaszcza późnej fazy. Z rejonu Stróży, obecnie dzielnicy Rudnika, posiadamy dwie kolekcje zebrane przez Bolesława Czapkiewicza i Kazimierza Osińskiego na początku ubiegłego stulecia, zawierające obok zbrojników mikrolitycznych także skrobacze (S. K. Kozłowski 1967, s. 123). Również inne regiony Kotliny Sandomierskiej dostarczyły podobnie datowanych materiałów (J. Libera 2002, s. 216 i n., ryc. 8).

Kolejna grupa źródeł pochodzi z neolitu. Niewątpliwie za najstarszy zabytek należy uznać topór kamienny znaleziony w okolicy Janowa Lubelskiego. Jego asymetryczny

¹ Podobna jego chronologia została zasygnalizowana w pracy Marka Florka (2004, s. 24, ryc. 4: 1).

grubość – 28 mm. Siekiera w obrysie płaszczyznowym regularna trapezowata, w bocznym klinowata, w przekroju poprzecznym – czworosienna. Posiada zniszczone i wtórnie naprawiane ostrze. W części centralnej korpusu (łącznie z bokami) oraz na płaszczyznowym obuchu jest podglądzana. Granie części przyobuchowej noszą intensywne wyblyszczczenia, zapewne od oprawy.

Opisane wyżej zabytki znajdują się zbiorach Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli, które udostępniło je do opracowania.

ANALIZA

Podtrójkatny obrys płaszczyznowy jest typowy dla narzędzi używanych przez ludność kultur pochodzenia południowego (por.: A. Prinke, J. Skoczylas 1980). Być może zabytek ten należy łączyć z penetracją tego obszaru przez ludność kultury wołyńsko-lubelskiej, której ślady w postaci wiórowców retuszowanych rynienkowato znaleziono w Sierakowie, gm. Harasiuki (A. Zakościelna 1996, s. 165) i Jeżowym, gm. loco (materiały niepublikowane)².

Z kulturą pucharów lejkowatych należy niewątpliwie wiązać półtylczak na wiórze częściowo retuszowanym znaleziony na terenie wsi Majdan³. Tego pokroju makrolityczne⁴ formy wykonane z krzemienia świeciechowskiego znamy z wielu stanowisk tej kultury z wyżynnej części Małopolski (np. Zawichost, stan. „Zbrza Wielka”, pow. Sandomierz, Biedrzyków, stan. „Grodzisko”, pow. Opatów, Krężnica Jara, pow. Lublin – m.in. B. Balcer 1975, s. 83 i n.). Z najbliższego sąsiedztwa miejsca znalezienia analizowanego wióra znane są pojedyncze zabytki tej jednostki taksonomicznej zebrane przez przypadkowych znalazców w okolicach Biłgoraja (por. M. Pękalski 1957, tabl. CIV, 8; J. Głosik 1993, s. 211, ryc. 3: a, b) oraz Janowa Lubelskiego (m.in. J. Libera 1990).

Z horyzontem środkowego lub późnego neolitu należy łączyć czworosiennie siekiery krzemienne z Korczowa, okolic Janowa Lubelskiego, Pyszniczy i Zarzecza. Wszystkie egzemplarze cechuje staranna obróbka wykonania, posiadają jednak różny stopień szlifowania korpusu. Szczególnie cecha pierwsza jest powszechnie uważana za charakterystyczną dla siekier kultury amfor kulistych. Spotykana jest jednak na niektórych okazach użytkowanych przez ludność kultury pucharów lej-

² Informacje na temat zabytku w teczce „Jeżowe” w archiwum Delegatury Urzędu Ochrony Zabytków w Tarnobrzegu.

³ Zabytek też został zasygnalizowany w pracach J. Libery (1980, s. 115, tabl. XXVI) oraz Katalogu archeologicznych zbiorów pozamuzealnych. Zeszyt 3. Kolekcja Katedry Archeologii Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Część 3 (opr. B. Bargiel, A. Zakościelna), Warszawa 1995, s. 367.

⁴ Jest to pierwszy co do długości wiór wykonany z krzemienia świeciechowskiego znany z obszaru Kotliny Sandomierskiej. Mierzący 234 mm okaz uzyskano z depozytu na osadzie stan. 1C w Gródku, pow. Hrubieszów (A. Zakościelna 1997, tab. 1, ryc. 1 a).

- Tabl. VIII. Zabytki kamienne i krzemienne z powiatów Nisko i Stalowa Wola: Pysznicza (1), Zarzecze (2), Wólka Tanewska (3).
Rys. J. Libera (1, 2) i M. Florek (3)
- Taf. VIII. Stein- und Silexfunde aus den Kreisen Nisko und Stalowa Wola: Pysznicza (1), Zarzecze (2), Wólka Tanewska (3).
J. Libera (1, 2) und M. Florek (3)
- Табл. VIII. Каменные и кремневые находки из повятов Ниско и Стальова Воля: Пышница (1), Зажече (2), Волька Таневска (3).
Рис. Е. Либера (1, 2) и М. Флорек (3)

kowatych oraz kultury ceramiki sznurowej (J. Libera 2004a, s. 107–111). Istniejące podziały typologiczne tej grupy narzędzi uniemożliwiają precyzyjne ich przyporządkowanie określonej jednostce taksonomicznej. Zbliżone morfologicznie formy – z reguły również znaleziska luźne – stwierdzono zarówno w okolicach Biłgoraja (Bukownica Mała – por. J. Głosik 1983, s. 232, ryc. 4: a), jak i na znacznie większym obszarze Kotliny Sandomierskiej (np. A. Zakościelna, J. Libera 1991, mapa 3; M. Florek 1993; B. Bargieł, J. Libera 1989).

Z problematyką osadnictwa kultury ceramiki sznurowej wiąże się seria toporów kamiennych, przede wszystkim zachowany w całości topór z Wólki Tanewskiej. Cechy toporów „sznurowych” wykazują również zabytki zachowane fragmentarycznie (Bukowiec Kolonia, miejscowość nieznana w gminie Aleksandrów, Obsza). Ta kategoria zabytków należy do najczęściej pozyskiwanych od przypadkowych odkrywców i stanowi pokąźną grupę źródeł ujawnionych na terenie Podkarpacia (m.in. M. Kośmider 2003; 2004). W prezentowanej grupie nie stwierdzono form wykazujących cechy staroszurowe.

Z horyzontem późnego neolitu i wczesnej epoki brązu łączy się dwie siekiery soczewkowate – z Różańca i z okolic Janowa Lubelskiego. Są to znaleziska często rejestrowane w tej części Kotliny Sandomierskiej (m.in. A. Zakościelna, J. Libera 1991, tab. 3, mapa 2; B. Bargieł, J. Libera 2002, ryc. 2, tab. 1). Ich chronologia może wiązać się przede wszystkim z kulturą ceramiki sznurowej lub kulturą mierzanowicką. Pojedyncze egzemplarze stwierdzono w kontekście ceramiki kultury trzcinieckiej oraz kultury łużyckiej (tamże, s. 29–30).

Znaleziskiem przynależnym do wczesnej epoki brązu jest nóż sierpowaty z Bukowca Kolonii. Tego typu formy obrabiane bifacjalnie sklasyfikowane zostały jako noże podtrójkątne użytkowane były przez ludność dwóch kultur – mierzanowickiej i strzyżowskiej. Odłamany wierzchołek analizowanego zabytku uniemożliwia określenie jego odmiany – możliwej do zaklasyfikowania w typie AAIL lub ABII (J. Libera 2001, s. 51). Biorąc pod uwagę zasięg występowania kultury strzyżowskiej, której materiałów nie stwierdzono na południe od Rostocza (m.in. B. Bargieł 1991, s. 107, ryc. 1), analizowany zabytek należałoby przypisać kulturze mierzanowickiej, z której do jednostki znamy pojedyncze zespoły grobowe zawierające tego typu noże: AAIL – Mierzanowice, stan. I, groby: 18, 143 (2 egz.), 185; Wojciechowice, stan. 1, groby: 23, 59 oraz ABII – w Złotej, stan. „nad Wawrem”, grób 36 (J. T. Bąbel 1987, ryc. 41: 17; 239: 3; 348: 6 oraz ryc. 363: 4), przy czym trudno jest zawęzić ich chronologię, bowiem tego

typu noże sierpowate są charakterystyczne dla fazy klasycznej i późnej (m.in. J. Libera 2001, s. 128 i n., ryc. 39). Z obszaru województwa podkarpackiego podobne zabytki, pozbawione jednak kontekstu pochodzą z miejscowości Budomierz, pow. Lubaczów, Przemysł-Bakończyce i Surmaczówka, pow. Jarosław – wszystkie z grupy ABII. Zbliżone egzemplarze – o krawędzi wewnętrznej prostej – odkryto również na cmentarzyskach kultury mierzanowickiej na terenie powiatu tarnobrzckiego: w grobie 2 w Orłiskach Sokolnickich (S. Czopek, S. Kadrow, P. Mitura 1993, ryc. 15) oraz w grobie 7 w Trześni (M. Florek, H. Gajewska, L. Gajewski 2000, s. 374–375).

Z kulturą łużycką należy łączyć topór o przekroju prostokątnym z Konstantynowa, wykazujący pewne podobieństwo do smukłych toporów grupy Ia systematyki M. Kostrzewskiej (1953, s. 239, ryc. 7), przy czym zasadnicza różnica dotyczy profilu ścianek bocznych, na większości okazów z Wielkopolski wyraźnie lekko załamanych, co zbliża je do pięciokąta. W przypadku opisywanych zabytków ich ścianki są profilowane łukowato. Jako analogie mogą służyć dwa okazy znalezione w grobach popielnicowych na cmentarzysku w miejscowości Jamno, pow. Częstochowa (J. Prokopowicz 1960, tabl. IV, 5, 6). Zapewne również śladem pobytu ludności kultury łużyckiej są dwa grociki trzoneczkowate – okaz w pełni obrobiony z miejscowości nieznanej oraz półwytwór z Aleksandrowa (J. Libera 2001, s. 115).

Wszystkie – z wyjątkiem ostrogi z Jonaków – prezentowane zabytki metalowe należy łączyć z kulturą przeworską. Są to formy charakterystyczne dla młodszego okresu przedrzymskiego i wczesnego okresu rzymskiego. W przypadku zabytków z Pikul, a zapewne również pozostałych, ich chronologię można zawęzić do czasów od połowy lub końca fazy A2 do początków fazy B1, a więc tak jak datowane jest cmentarzysko na stanowisku 2, wszystkie zresztą mają na nim liczne analogie (por.: K. Garbacz 1991; 1994; E. Wichrowska, Z. Wichrowski 2001; Z. Wichrowski 1997, 1998; A. Kokowski, P. Łuczkiwicz 2002).

Najmłodszym prezentowanym zabytkiem jest ostroga z Jonaków, zbliżona do typu C wg klasyfikacji S. Kołodziej-skiego (1985). Ostrogi takie, należące zresztą do stosunkowo nielicznych znalezisk, są datowane na czasy między 2. połową XIII a połową XIV w. Najbliższym terytorialnie podobnym znaleziskiem tego typu jest jedna z ostróg znalezionych podczas badań wykopaliskowych w 2003 roku w Suchynii koło Kraśnika (M. Florek, S. Sadowski, 2006).

PODSUMOWANIE

Prezentowane materiały, mimo braku kontekstu archeologicznego, stanowią cenne źródła dla poznania prahistorii północnej części Kotliny Sandomierskiej. Po raz pierwszy znad dolnego Sanu uzyskaliśmy dowód na przemierzanie tych ziem przez neandertalczyka (Jeżowe). Krzemienne siekiery i kamienne topory kolejny raz potwierdzają zainteresowanie nadszańskimi równinami społeczności neolitycznych. Do szczególnie cennych znalezisk należy makrolityczny wiór z krzemienia świeciechowskiego (Majdan), surowca niezwykle cenionego wśród rolników kultury pucharów lejkowatych. Pozostałością po nomadach kultury ceramiki sznurowej są ka-

mienne topory bojowe, atrybuty wojowników bardzo często deponowane w grobach. Liczne znaleziska pradziejowych narzędzi oraz oręża bardzo często wykonanych z surowca wołyńskiego mogą wskazywać na szlak wiodący z Wołynia i Podola ku żyznym lessom Sandomierszczyzny. Znajdywane tam podobne zabytki w dużej mierze wykazują wschodnie koneksje zarówno pod względem użytych skał krzemionkowych, jak i stylistyki wyrobów.

Niezwykle istotne jest również stwierdzenie możliwości istnienia na południe od Janowa Lubelskiego, na obszarze zaję-
jętym obecnie przez kompleks Lasów Janowskich, nieznanych

(nieujawnionych dotychczas) cmentarzysk ludności kultury przeworskiej z przełomu okresów przedrzymskiego i rzymskiego, za czym zdają się przemawiać zabytki metalowe pochodzące z wyposażenia grobów znalezione, poza Pikulami, na terenie Łążka Ordynackiego, Jonaków i Mostków-Nalepów (jeśli rzeczywiście zostały znalezione w tych miejscowościach,

do czego, jak zasygnalizowano we Wstępie, nie ma jednak pewności). Możliwość istnienia, obok cmentarzyska w Pikulach, na obszarze Lasów Janowskich kolejnych tego typu obiektów, z jednej strony każe od nowa spojrzeć na historię i osadnictwo tych terenów na przełomie er, z drugiej zaś, stanowi ogromne wyzwanie dla służb konserwatorskich.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Balcer B.
1975 *Krzemień świeciechowski w kulturze pucharów lejkowatych. Eksploatacja, obróbka i rozprzestrzenienie*, Wrocław.
- Bargieł B.
1991 *Badania nad I okresem epoki brązu na Lubelszczyźnie*, [w:] *Schytek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowo-wschodniej (materiały z konferencji)*, red. J. Gurba, Lublin, s. 103–134. „Lubelskie Materiały Archeologiczne”, t. 6.
- Bargieł B., Libera J.
1989 *Kolekcja zabytków archeologicznych z Janowa Lubelskiego*, „Lubelskie Materiały Archeologiczne”, t. 2, s. 21–32.
2002 *Z badań nad produkcją siekier dwuściennych z krzemienia świeciechowskiego i gościeradowskiego*. „Prz. Arch.”, t. 50, s. 5–43.
- Bąbel J. T.
1987 *Obrządek pogrzebowy we wczesnym okresie epoki brązu na Wyżynie Sandomierskiej* (maszynopis pracy doktorskiej przechowywanej w Instytucie Archeologii UW w Warszawie), Warszawa.
- Czopek S., Kadrow S., Mitura P.
1993 *Materiały z wielokulturowego stanowiska w Orłiskach Sokolnickich, woj. Tarnobrzeg*, „MSROA za lata 1991–1992” (t. 14), s. 53–70.
- Florek M.
1993 *Zabytki kamienne i krzemienne ze zbiorów tarnobrzeskiego Oddziału PTAiN*, „MSROA za lata 1991–1992” (t. 14), s. 31–36.
2004 *Pradzieje i wczesne średniowiecze Mielca i regionu*. Mielec.
- Florek M., Gajewska H., Gajewski L.
2000 *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Trzeźni pow. Tarnobrzeg, woj. podkarpackie*, „Spr. Arch.”, t. 52, s. 374–386.
- Florék M., Sadowski S.
2006 *Sprawozdanie z badań weryfikacyjno-sondażowych (I etap badań ratowniczych) stanowisk archeologicznych na terenie planowanego zbiornika wodnego na rzece Wyżnicy w miejscowości Suchynia, gm. Kraśnik, woj. lubelskie (stanowiska Suchynia 7–11)*, „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, t. 8 (w druku).
- Garbacz K.
1991 *Nowo odkryte cmentarzysko (?) kultury przeworskiej w Pikulach, gm. Janów Lubelski, woj. Tarnobrzeg*, „Spr. Arch.”, t. 43, s. 199–226.
1994 *Nowe materiały do poznania kultury przeworskiej – Pikule st. 2, gm. Janów Lubelski, woj. Tarnobrzeg*, [w:] *Kultura przeworska. Materiały z konferencji*, t. 1, red. J. Gurba, A. Kokowski, Lublin, s. 147–157.
- Głosik J.
1983 *Katalog pogotowia archeologicznego za lata 1973–1976*, „Mat. Star. i Wcz.”, t. 5, s. 229–262.
1993 *Katalog pogotowia archeologicznego za lata 1977–1981*, „WA”, t. 42: 2, s. 209–234.
- Kokowski A., Łuczkiwicz P.
2002 *Pikule – ein militärischer Opferplatz (?) aus der jüngeren vorrömischen Eisenzeit* [w:] *Bewaffnung der Germanen und ihren Nachbarn in den letzten Jahrhunderten von Christi Geburt. Akten der Internationalen Tagung in Nałęczów 23, bis 25 September 1999*, red. C.v. Carnap-Bornheim, J. Ilkjaer, A. Kokowski, P. Łuczkiwicz, Lublin, s. 147–162.
- Kołodziejski S.
1985 *Les éperons à molette du territoire de la Petite Pologne au Moyen Âge* [w:] *Memoires Archeologiques*, red. A. Kokowski, Lublin, s. 161–179.
- Kostrzewska M.
1953 *Wyroby kamienne kultury łużyckiej w Wielkopolsce w epoce brązowej i wczesnożelaznej*. „Prz. Arch.”, t. 9 (1951–1952), s. 214–258.
- Kośmider M.
2003 *Kamienne topory z dorzecza środkowego Sanu w świetle badań osadniczych. Część I. Kamienne topory ze wschodniej części Pogórza Dynowskiego*. „RPrzemyski”, t. 39. *Archeologia*, z. 2, s. 21–39.
2004 *Kamienne topory z dorzecza środkowego Sanu w świetle badań osadniczych. Część II. Kamienne topory z Pogórza Przemyskiego i dorzecza Wiaru*. „RPrzemyski”, t. 40. *Archeologia*, z. 2, s. 29–52.
- Kozłowski S. K.
1967 *Nieznane materiały krzemienne z terenu Kotliny Sandomierskiej*. „Studia Archeologiczne”, t. 2, s. 121–141.
- Libera J.
1980 *Przemysł krzemienisty kultury pucharów lejkowatych na Lubelszczyźnie* (maszynopis pracy magisterskiej przechowywanej w Instytucie Archeologii UMCS). Lublin.
1985 *Przemysł krzemienisty kultury pucharów lejkowatych na Lubelszczyźnie*, „WA”, t. 47 (1982), s. 169–189.
1990 *Neolityczne i wczesnobrązowe zabytki z okolic Krzemienia, woj. tarnobrzeskie*, [w:] *Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS w 1990 roku*, Lublin, s. 66–69.
2001 *Krzemienne formy bifacjalne na terenach Polski i zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki żelaza)*, Lublin.
2002 *Przedneolityczne osadnictwo wschodniej części Północnego Podkarpacia od böllingu do końca okresu atlantyckiego. Zarys problematyki*, [w:] *Starsza i środkowa epoka kamienia w Karpatach polskich*, red. J. Gancarski, Krosno, s. 189–231.
2004a *W dążeniu ku nowej syntezie. Wybrane zagadnienia krzemieniarstwa schyłkowego z dorzecza górnej i środkowej Wisły*. „APolski”, t. 49, s. 106–124.
2004b *W oczekiwaniu na nową syntezę miasta Przemyśl*. „RPrzemyski”, t. 40. *Archeologia*, z. 2, s. 205–209.
- Libera J., Zakościelna A., Superson J.
1994 *Wyniki badań powierzchniowych nad środkową Karasiówką w północnej części Kotliny Sandomierskiej*. „Annales UMCS”, sec. F, vol. 46/47 (1991/1992). Lublin, s. 17–57.
- Łanczot M., Sosnowska E.
2005 *Aktualny stan profili geologicznych wybranych stanowisk paleolitycznych i pradziejowych występujących na cegielniach w pow. przemyskim i jarosławskim*. „RPrzemyski”, t. 41. *Archeologia*, z. 2, s. 157–164.

- Pilch A.
2000 *Najstarsze zabytki archeologiczne w zbiorach Muzeum w Lubaczowie*. „Rocznik Lubaczowski”, t. 9–10, s. 196–199.
- Pękalski M.
1957 *Znaleziska neolityczne z okolic miasta Biłgoraja*, „Mat. Star.”, t. 2, s. 207–211.
- Połtowicz M.
2004 *Ślady łowców mamutów i wyspecjalizowanych myśliwych na terenie Przemysła*, [w:] *Dzieje Przemysła. Tom I. Osadnictwo pradziejowe i wczesnośredniowieczne. Część II. Analiza źródeł i synteza*, red. A. Koperski, Przemysł.
- Prinke A., Skoczylas J.
1980 *Neolityczne surowce kamienne Polski środkowozachodniej. Studium archeologiczno-petrograficzne*. Warszawa-Poznań.
- Prokopowicz J.
1960 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Jamnie, pow. Częstochowa*, „MA”, t. II, s. 147–178.
- Wichrowska E., Wichrowski Z.
2003 *Badania ratownicze na cmentarzysku z młodszego okresu przedrzymskiego w Pikulach stan. 2, w roku 2000*, „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, t. 6 (2001), s. 88–93.
- Wichrowski Z.
1997 *Cmentarzysko z młodszego okresu przedrzymskiego w Pikulach stan. 2, woj. tarnobrzeskie*, Archeologia Polski Środkowowschodniej”, t. 2, s. 98–105.
- 1998 *Badania ratownicze na cmentarzysku z młodszego okresu przedrzymskiego w Pikulach stan. 2, woj. tarnobrzeskie, w 1997 roku*, „Archeologia Polski Środkowowschodniej”, t. 3, s. 98–103.
- Zakościelna A.
1996 *Krzemieniarstwo kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej*, „Lubelskie Materiały Archeologiczne”, t. 10.
- 1997 *Kolejny depozyt wiórów krzemiennych kultury pucharów lejkowatych (KPL) z Gródka nad Bugiem*. „Spr. Arch.”, t. 49, s. 95–108.
- Zakościelna A., Libera J.
1991 *Wykorzystanie surowców krzemiennych z okolic Świeciechowa w schyłkowym neolicie i we wczesnej epoce brązu w Polsce południowo-wschodniej*, [w:] *Schyłek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowo-wschodniej (materiały z konferencji)*, red. J. Gurba, Lublin, s. 135–180. „Lubelskie Materiały Archeologiczne”, t. 6.

Marek Florek, Jerzy Libera

Archäologische Funde aus zufälligen Entdeckungen im Nordteil des Talkessels von Sandomierz

Zusammenfassung

In dem Beitrag wurde eine Gruppe von Stein-, Silex- und Metallfunden präsentiert, die in den letzten Jahren im nördlichen Teil des Talkessels von Sandomierz, in den Grenzen der Kreise Biłgoraj und Janów Lubelski (in der Lublin Woiwodschaft) und der Kreise Nisko und Stalowa Wola (in der Woiwodschaft Karpatenvorland) freigelegt wurden. Alle diese Funde wurden zufällig entdeckt.

Der älteste von den präsentierten Funden ist ein Schaber aus Jeżowe, der in die erste Hälfte von Weichselian datiert werden kann. Derartige Schaber machen einen festen Bestandteil vieler mittelpaläolithischen Inventare aus, wobei sie in manchen Industrien (z.B. in der Szeletien- Kultur) bis zum Anfang vom Jungpaläolithikum überlebt haben. Das Mesolithikum vertritt ein in Rudnik am San gefundener Kratzer. Mit dem Neolithikum soll man eine in der Nähe von Janów Lubelski entdeckte Steinaxt, eine Klinge mit Endretusche aus der Ortschaft Majdan, vierflächige Silexbeile aus Korczów, aus der Umgebung von Janów Lubelski, Pysznica und Zarzecze, sowie Steinäxte aus Wólka Tanewska, vermutlich auch aus Bu-

kowiec Kolonia, Obsza und aus einer unbekanntenen Ortschaft in der Gemeinde Aleksandrów verbinden. Den spätenneolithischen und frühbronzezeitlichen Horizont repräsentieren zwei linsenförmige Äxte aus Różaniec und aus der Umgebung von Janów Lubelski sowie ein Sichelmesser aus Bukowiec Kolonia. Mit der Lausitzer Kultur verbindet man eine Axt mit dem rechteckförmigen Querschnitt aus Konstantynów und vermutlich zwei gestielte Pfeilspitzen aus Aleksandrów und aus einer unbekanntenen Ortschaft in dieser Gemeinde. Alle präsentierten Metallfunde, ausgenommen von dem Sporn aus Jonaków, soll man auf die Przeworsk- Kultur zurückführen. Es sind Formen, die für die jüngere Vorrömerzeit und frühe römische Keiserzeit charakteristisch sind. Der jüngste Fund bildet der Sporn aus Jonaków, den man in die Zeit zwischen die zweite Hälfte des XIII und die erste Hälfte des XIV Jhs. datieren kann. Obwohl die präsentierten Funde keinen archäologischen Kontext besitzen, tragen sie dazu bei, dass wir die Urgeschichte des nördlichen Talkessels von Sandomierz kennen lernen konnten.

Археологические находки, выявленные случайно в северной части Сандомирской котловины

Резюме

В статье представлена группа находок из камня, кремня и металла, обнаруженных в течение последних несколько лет в северной части Сандомирской котловины на территории повятов Билгорай и Янув Люблинский в Люблинском воеводстве, а также Ниско и Стальова Воля в Подкарпатском воеводстве. Все находки выявлены случайно.

Наиболее древним предметом является скребок из Ежового, который можем датировать первой половиной вистулиана. Скрепки этого типа являются постоянной составляющей инструментария многих среднепалеолитических комплексов, при чем в некоторых промыслах они продержались до начала верхнего палеолита (например, в шелецкой культуре). Период мезолита представлен скребком, обнаруженным на территории Рудника над Саном. К неолиту следует отнести каменный топор, выявленный в окрестности Янова Люблинского, пластину с поперечной ретушью из села Майдан, четырехгранные кремневые топоры из Корчова, околлиц Янова Люблинского, Пышницы и Зажеча, а также каменные топоры

из Вольки Таневской, и возможно, из Буковца Колонии, Обши и неизвестной местности в гмине Александрув. Горизонт позднего неолита и ранней бронзы представлен двумя линзообразными топориками из Ружаньца и околицы Янова Люблинского, а также серповидным ножом из Буковца Колонии. С лужицкой культурой следует связывать топор, прямоугольный в сечении из Константинова, а также, вероятно, два черешковых наконечника стрел из Александрова и неизвестной местности в этой же гмине. Все металлические находки, за исключением шпору из Йонаков, относятся к пшеворской культуре. Они представляют формы, характерные для позднего этапа предримского периода и раннеримского периода. Самой поздней находкой является шпора из Йонаков, которую можно датировать 2 половиной XIII – серединой XIV вв.

Представленные материалы, не смотря на отсутствие археологического контекста, составляют ценный источник для познания предыстории северной части Сандомирской котловины.